

Prof. dr hab. Anna I. Brzezińska, dr Magdalena Czub, dr Radosław Kaczan, dr Piotr Rycielski
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Znaczenie edukacji przedszkolnej

info dla rodziców
działania badania

Przedszkole to miejsce, gdzie dziecko rozwija umiejętności i nabywa ważne kompetencje

W przedszkolu znacznie częściej niż w domu dziecko ma okazję doświadczyć, że ludzie są różni, mówią różne rzeczy i różnie się zachowują. Takie sytuacje, w których istnieje sprzeczność między tym, co wie dziecko, a co wiedzą na ten temat inni ludzie, są potężnym motorem rozwoju – zarówno poznawczego, jak i społecznego czy emocjonalnego. Dzięki nim dziecko zadaje pytania, zaczyna eksperymentować, szukać, konsultować się z kolegami, rodzicami, innymi dorosłymi. Ćwiczy również umiejętność radzenia sobie z trudnymi emocjami, czekania na swoją kolej w rozmowie, godzenia się z odmiennością poglądów i uzgadniania różnych punktów widzenia.

Przedszkole daje wiele okazji do nabywania poczucia sprawstwa – *to ja sam jestem autorem tego, co robię; to ode mnie zależy, jakie to będzie*. A poczucie sprawstwa jest podłożem realistycznej samooceny, wysokiego poczucia własnej wartości i odwagi w poznawaniu świata oraz **samodzielności i wytrwałości** w działaniu, gdy pojawiają się przeszkody.

Przedszkole umożliwia też wiele różnych form zabawy poprzez którą dziecko zdobywa ważne umiejętności. Za pośrednictwem zabawy dziecko realizuje swoje pragnienia (nawet te najbardziej niezwykłe), uczy się **oddzielać rzeczywistość od wyobraźni**, rozwija **myślenie abstrakcyjne**, poznaje i ćwiczy **sytuacje społeczne**, podporządkowywanie się regułom, przechodzi od spontanicznego działania do realizowania zaplanowanych wcześniej aktywności. Staje się zdolne do podjęcia wyzwań związanych z nauką szkolną, zorganizowaną w zupełnie inny sposób i wymagającą sprawnego korzystania z kompetencji rozwijanych poprzez zabawę.

Potrzeby dziecka, których zaspokajanie pozwala mu na rozwój, to autonomia i inicjatywa. **Autonomia** rozwija się od 2. lub 3. roku życia, gdy dziecko doświadcza kontroli nad sobą i własnymi działaniami. Przedszkole może wspierać gotowość do **wyrażania własnego zdania** przy **poszanowaniu zdania innych** osób oraz panujących zasad. Dzieje się tak wówczas, gdy dzieci w przedszkolu mogą wybierać z bogatej oferty, gdy mają wpływ na organizację przestrzeni w swojej sali, gdy mogą wybierać przedmioty służące im do zabawy i innych zajęć. Natomiast **inicjatywa** kształtuje się głównie w wieku przedszkolnym. Dziecko samo poszukuje wtedy obszarów aktywności i czerpie radość z podejmowanego działania. Rozwija to jego **samodzielność i konsekwencję w działaniu**. Przedszkole stymuluje rozwój takich kompetencji, gdy stawia dziecko w sytuacjach nietypowych, a pomoc nauczyciela ma charakter „wycofujący się”, czyli jest dostarczana tylko wtedy i w takim zakresie, by dziecko mogło dalej pracować samodzielnie.

Jak wspierać rozwój przedszkolaka? Dobre pomysły

WAŻNE OBSZARY ROZWOJU	Co może robić dorosły?	Jak organizować środowisko?
 <p>Relacje z innymi: z dziećmi młodszymi, rówieśnikami i starszymi oraz z dorosłymi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • reagować na komunikaty dziecka – podejmować rozmowę na każdy temat, nie umniejszać znaczenia dziecięcych dylematów • zachęcać dziecko do otwartości w kontaktach, np. dzielenia się swoimi uczuciami, zwracania się o pomoc • zapewniać dziecko o tym, że będzie wysłuchane, że może liczyć na pomoc 	<ul style="list-style-type: none"> • tworzyć dziecku okazję do poznawania wszystkich dzieci w grupie, a nie tylko tych, z którymi spontanicznie nawiązuje kontakt lub które już zna • organizować takie zajęcia, które skłaniają dzieci do „dawania i oddawania”, np. rzucanie piłki do siebie, oraz do dzielenia się np. zabawkami, jedzeniem
 <p>Samoocena i samoświadomość</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zachęcać dziecko do mówienia o swoich potrzebach, pomysłach, tym co myśli, na co ma ochotę • oferować dziecku pomoc w różnych działaniach, ale dopiero wówczas, kiedy o to poprosi (aby mogło przekonać się, że samo potrafi sobie poradzić) • cieszyć się wraz z dzieckiem z jego sukcesów, chwalić w różnorodny sposób • wspierać sytuacje, w których dziecko samo pozytywnie ocenia swoje działanie i cieszy się z niego • poczekać z pochwałą na samodzielną ocenę dziecka, żeby nie opierało się tylko na ocenie dorosłych 	 <ul style="list-style-type: none"> • dawać dziecku dostatecznie dużo czasu, aby mogło w spokoju ukończyć swoją aktywność • stawiać dziecku wymagania, które są dla niego wyzwaniem (są trudne), wymagają wysiłku, ale nie przekraczają jego możliwości • tworzyć sytuacje, w których dzieci w grupie mogą rozmawiać o swoich zainteresowaniach, opiniach, o tym co lubią, a co im się nie podoba
 <p>Regulacja emocji i zachowania</p>	<ul style="list-style-type: none"> • rozmawiać z dzieckiem o tym, co sprawiedliwe, a co niesprawiedliwe, dopytywać o jego zdanie na ten temat i rozważać, jak można zmienić sytuację, aby była bardziej sprawiedliwa • pokazywać swoim zachowaniem, jak być sprawiedliwym (np. przy podziale zadań, nagród) • zwracać szczególną uwagę i chwalić pozytywne zachowania, podkreślając, że sprawiają one przyjemność innym ludziom • ignorować zachowania niepożądane (gdy nie są niebezpieczne) • zachęcać dziecko do wyobrażania sobie, co mogą myśleć i czuć inni ludzie w danej sytuacji • rozmawiać z dzieckiem o zasadach i granicach, tak aby mieć pewność, że zna i rozumie uzasadnienie danej reguły • zachęcać dziecko do mówienia o swoich wątpliwościach, co do jakiejś sytuacji i tłumaczyć powody zachowania innych osób 	 <ul style="list-style-type: none"> • organizować zajęcia grupowe, w których dzieci poznają swoje uczucia, np. zastanawiają się, co je złości, cieszy, budzi wstyd i jak mogą się zachować • organizować zajęcia wymagające sprawiedliwego dzielenia się czymś lub rozdzielania zadań • angażować dzieci w sytuacje wymagające pogodzenia różnych punktów widzenia i różnych potrzeb • czytać z dziećmi książki i opowiadać historie opisujące sytuacje łamania reguł i ich konsekwencji • organizować zabawy w odgrywanie ról, tworząc okazję do wcielania się w postacie o różnych charakterach i zachowaniach • wprowadzać do zabawy gry planszowe i inne wymagające radzenia sobie z konkurencją i przegraną

Źródło: Opracowanie własne, IBE.

Badania dowodzą, że pobyt w przedszkolu jest istotny dla rozwoju człowieka przez całe dalsze życie

Szczególnie ważny jest dla dzieci ze środowisk defaworyzowanych

W amerykańskim badaniu **Early Childhood Longitudinal Study** sprawdzano wpływ wczesnej opieki i edukacji na osiągnięcia dziecka na starcie szkolnym¹. Okazało się, że najlepsze efekty w postaci wyższych osiągnięć szkolnych uzyskiwały dzieci, które rozpoczynały udział w różnych programach opieki przedszkolnej w wieku 2–3 lat. Co więcej, kiedy w analizach uwzględniono liczbę godzin spędzanych przez dziecko w placówce okazało się, że dla dzieci z rodzin o niskim statusie społeczno-ekonomicznym większa liczba godzin daje korzyści w zakresie umiejętności czytania i umiejętności matematycznych oraz ma niewielki negatywny wpływ na ich funkcjonowanie społeczne. Natomiast dzieci z rodzin zaможnych, o wysokim statusie społeczno-ekonomicznym odnoszą największe korzyści w zakresie osiągnięć szkolnych (czytanie, matematyka), kiedy spędzają w placówce umiarkowanie dużo czasu (15–30 godzin tygodniowo).

Na pozytywny efekt uczęszczania przez dziecko do przedszkola wskazują też badania prowadzone w **Europie Zachodniej**. Jest on widoczny w odniesieniu do różnych obszarów funkcjonowania społecznego, emocjonalnego i intelektualnego dzieci. Jednak niekoniecznie odnosi się on do różnic pomiędzy dziećmi w zakresie osiągnięć szkolnych. Długofalowe efekty dotyczyły szczególnie dzieci ze środowisk defaworyzowanych oraz były powiązane z jakością pracy placówki.

Na pozytywny efekt uczęszczania przez dziecko do przedszkola wskazują też badania prowadzone w **Europie Zachodniej**. Jest on widoczny w odniesieniu do różnych obszarów funkcjonowania społecznego, emocjonalnego i intelektualnego dzieci. Jednak niekoniecznie odnosi się on do różnic pomiędzy dziećmi w zakresie osiągnięć szkolnych. Długofalowe efekty dotyczyły szczególnie dzieci ze środowisk defaworyzowanych oraz były powiązane z jakością pracy placówki.

Wielka Brytania

Badanie: Sylva i in., 2004; 300 dzieci w wieku 4–6 lat

działania efekty

- Publiczna edukacja przedszkolna (różne formy)
- dzieci korzystające z edukacji lepiej się rozwijały
  - wcześniejsze rozpoczęcie edukacji wiąże się z lepszym rozwojem intelektualnym, zwiększa to niezależność, koncentrację i uspołecznianie
  - całoniedziowy pobyt w przedszkolu nie przynosi większych korzyści niż kilkugodzinny
  - szczególnie zyskują dzieci ze środowisk defaworyzowanych, będące w grupie dzieci pochodzących z różnych środowisk
  - jakość instytucji jest ściśle związana z lepszym rozwojem intelektualnym i społecznym dzieci
  - większe postępy dzieci wiążą się z wyższymi kwalifikacjami kadry

Francja

Badanie: Caille, 2009, 8 861 dzieci w wieku 7–8 lat

działania efekty

- Ogólnokrajowy system przedszkolny; dzieci z rodzin o różnym statusie społeczno-ekonomicznym i różnej narodowości
- tylko 9% dzieci uczęszczających do przedszkola od 2. roku życia powtarza klasę w szkole podstawowej, odpowiednio:
    - spośród uczęszczających do przedszkola od 3. roku – 12%;
    - spośród rozpoczynających naukę od szkoły podstawowej – 24%
  - nie obserwowano istotnych różnic między wynikami w nauce dzieci rozpoczynających przedszkole w 2. i 3. roku życia
  - obserwowano znaczące różnice w funkcjonowaniu społecznym między dziećmi, które rozpoczęły przedszkole w 2. i 3. roku życia – te pierwsze funkcjonowały gorzej niż drugie, ale różnice zanikały po 2 latach nauki w szkole

¹ Źródło: Czub, M., Brzezińska, A. I., Czub, T., Appelt, K. (2012). Wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem jako wyzwanie dla polityki społecznej i oświatowej. *Polityka Społeczna*, nr tematyczny pt.: *Polityka edukacyjna: wyzwania i szanse*, 1, 19-23.

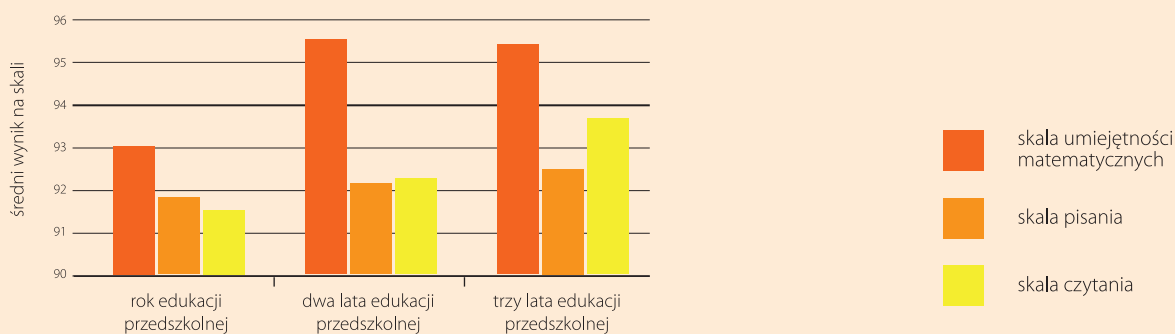
Polska: im wcześniej rozpocznie się edukację przedszkolną, tym lepsze osiąga się później wyniki

W Polsce rośnie odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Między 2005 a 2013 r. odsetek dzieci w wieku 3–5 lat zwiększył się z 41 do 71%. Większą liczbę dzieci objętych różnymi formami opieki przedszkolnej zawdzięczamy powstaniu nowych placówek i zwiększeniu liczby miejsc w istniejących placówkach.

Badania przeprowadzone kilka lat temu w **Polsce** pokazały, że dzieci, które rozpoczęły edukację przedszkolną w wieku 3 lub 4 lat, osiągają lepsze wyniki pod koniec nauczania w klasie trzeciej, przy czym bardziej zyskują na tym chłopcy niż dziewczęta². Dzisiaj edukacja przedszkolna obejmuje w naszym kraju ponad 70% dzieci³, a obowiązkowe przygotowanie przedszkolne dla dzieci pięcioletnich zostało wprowadzone od roku szkolnego 2011/2012. Dopiero za kilka lat będziemy mogli zaobserwować, czy i jak systematyczny ma to wpływ na poziom różnicowania w zakresie umiejętności dzieci rozpoczynających naukę w klasie pierwszej.

Z kolei z badania przeprowadzonego w naszym kraju przez Instytut Badań Edukacyjnych w roku szkolnym 2012/2013 wynikało, że dzieci mające za sobą 3 lata pobytu w przedszkolu uzyskały istotnie wyższe wyniki w zakresie czytania i umiejętności matematycznych niż dzieci o rocznym bądź dwuletnim pobycie w przedszkolu. Badanie to przeprowadzono na ogólnopolskiej, reprezentatywnej grupie 1500 sześciolatków. Przedstawione wyniki dotyczą dokonanego na jesieni 2012 r. pomiaru umiejętności dzieci sześciolatków uczęszczających do pierwszych klas szkół podstawowych oraz szkolnych oddziałów przedszkolnych i przedszkoli. Związek liczby lat spędzonych przez dziecko w przedszkolu z osiągnięciami był najsilniejszy dla umiejętności związanych z czytaniem oraz umiejętności matematycznych. Dla skali pisania wynik ten nie był istotny statystycznie – umiejętności te są ćwiczone głównie po zakończeniu opieki przedszkolnej i rozpoczęciu nauki w klasie pierwszej, zatem liczba lat spędzonych w przedszkolu nie jest powiązana z tymi kompetencjami.

Kompetencje sześciolatków w Polsce, zbadane na jesieni 2012 r.

Źródło: Badanie 6- i 7-latków na starcie szkolnym, 2012/2013

1 Loeb, S., Bridges, M., Bassok, D., Fuller, B., & Rumberger, R. W. (2007). How much is too much? The influence of preschool centers on children's social and cognitive development. *Economics of Education Review*, 26, 52–66.

2 Dąbrowski, M., Żyto, M. (red.). (2008). *Badanie umiejętności podstawowych uczniów trzecich klas szkoły podstawowej*. Warszawa: Centralna Komisja Egzaminacyjna.

3 Bank Danych Lokalnych, odsetek uprzedzskolnienia w grupie wiekowej 3–5 lat w 2012 r.

Broszura współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych jest placówką badawczą z wieloletnią tradycją, prowadzącą interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce. Głównym zadaniem IBE jest prowadzenie badań, analiz i prac rozwojowych przydatnych dla szeroko rozumianej polityki opartej na faktach i praktyki edukacyjnej. Instytut uczestniczy w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, przygotowuje raporty, sporządza ekspertyzy oraz pełni funkcje doradcze. www.ibe.edu.pl